

השפעת הקיצוצים בקצבאות הילדים על האוכלוסייה הערבית לאור מצבה הסוציו-

אקונומי

15 באוקטובר, 2002

הקדמה

לתיקון המפלה של הגדרת הזכאות לקצבת ילדים על פי החוק יש מימד כלכלי בולט הפוגע, בייחוד, במי שאינם נכללים בהגדרת "בעל שירות מזכה". מדובר, כאמור באוכלוסייה הערבית החלשה מבחינה סוציו אקונומית. בניתוח ההשלכות הכלכליות של הצעת החוק, המוסד לביטוח לאומי קבע במסמך מיום 2.6.2002, כי לקיצוץ בקצבאות השפעה גרסיבית על התחלקות ההכנסה וממדי העוני באופן שארבעת העשירונים הראשנים נושאים בנטל של 60% מהקיצוץ וכ- 20 אלף משפחות וכ – 100 אלף ילדים יצטרפו למעגל העוני.¹

הפגיעה באוכלוסייה הערבית וילדיה כתוצאה מהקיצוץ בקצבאות הילדים הנה חמורה במיוחד. האוכלוסייה הערבית הנה אוכלוסיית האזרחים החלשה ביותר מבחינה סוציו-אקונומית. מספר הילדים בה הוא גדול, כאשר הן אוכלוסייה זו והן אוכלוסיית המבוגרים נמצאים במעגל העוני ביחס גדול בהרבה מאשר יחסם באוכלוסייה הכללית. מספר המפרנסים במשקי הבית הנו נמוך בהרבה מאשר באוכלוסייה הכללית וכן שיעור בעלי ההכנסה הנמוכה גבוהה מאשר שיעורם באוכלוסייה הכללית.

נתונים שפורסמו לאחרונה על-ידי המוסד לביטוח לאומי, מבקר המדינה והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מראים בבירור כי, הילדים הערבים סובלים מעוני חמור, הרבה מעבר לשיעורם באוכלוסייה, ובמספרים הרבה יותר גבוהים משיעור העוני בקרב ילדים יהודים. זאת ועוד, את ממדי העוני בקרב האוכלוסייה הערבית ניתן ללמוד משיעור האבטלה בקרב אותה אוכלוסייה. שיעור האבטלה הכי גבוהה במדינה הנו בקרב הישובים הערבים, שכן 24 הישובים מוכי האבטלה הנם יישובים ערבים.

¹ ראו: המוסד לביטוח לאומי, "התוכנית הכלכלית: השלכות על הקצבאות והגבייה של המוסד לביטוח לאומי", 2.06.02

נתונים סטטיסטיים²

כללי

אחוזים בקרב האוכלוסייה הכללית	אחוזים בקרב האוכלוסייה הערבית	
37.2%	50.7%	קבוצת הגיל 0-19 ³
31.7%	48.8%	מפרנס אחד בבית ⁴
8.8%	11.9%	שיעור האבטלה ⁵
40.9%	53.8%	משתכרים עד שכר מינימום ⁶

ילדים ועוני בישראל⁷

שנה	תוחלת העוני בקרב ילדים ערבים	תוחלת העוני בקרב ילדים יהודים	תוחלת העוני בקרב ילדים בכלל
1998	42.9%	16.1%	21.8%
1999	51.4%	17.5%	24.9%
2000	52.8%	17.2%	25.1%

השפעת קצבאות ילדים על הוצאת ילדים ממעגל העוני

לקצבאות ילדים, כחלק מתשלומי העברה, יש חלק נכבד בהוצאת אנשים ממעגל העוני. בשנת 2000 חילצו תשלומי ההעברה ממעגל העוני 54.3% מכלל המשפחות העניות במדינה לפי ההכנסה הכלכלית, בהשוואה ל- 52.7% ב- 1999. כאשר המיסים הישירים נלקחים בחשבון, 45.3% מהמשפחות העניות נחלצו מעוני ב- 2000, לעומת 44.2% ב- 1999. גם בשנים 1997 – 1999 נרשמו תנודות קלות יחסית בתרומת תשלומי ההעברה בצמצום העוני.⁸

² נכון לשנת 2000.

³ דו"ח מבקר המדינה (ב 52) - 2002, בעמ' 5.

⁴ שם, עמ' 6.

⁵ שם.שם.

⁶ שם.

⁷ המוסד לביטוח לאומי, סקירה שנתית- 2001, לוחות העוני ואי שוויון, לוחות מס' 1, 9 ו- 10.

⁸ שם, עמ' 57.

אבטלה

ממדי העוני בקרב הציבור הערבי בכלל, והילדים מאותו ציבור בפרט, ניתן ללמוד מרמת האבטלה בחברה הערבית. לפחות 24 הישובים מוכי האבטלה הגבוהים הם ישובים ערבים, כפי שניתן להבחין מטבלת שלהלן:

ישובים מוכי האבטלה הכי גבוהה במדינה⁹

שיעור דורשי התעסוקה %	ישוב
24.4	1. עילוט
24.3	2. ערוער
23.6	3. כפר מנדא
23.6	4. אבו רביעה
23.2	5. לקייה
23.1	6. עין מאהל
23.0	7. אל-אעסם
22.8	8. טובא זנגריא
22.6	9. טמרה
22.5	10. ביר - אלמכסור
22.2	11. כסיפה
21.9	12. בועינה – נגידאת
20.8	13. קאבול
20.6	14. בסמת טבעון
20.5	15. דיר חנא
20.1	16. חורה
19.7	17. ג'דיידה – מכר
19.4	18. כפר קנא
18.8	19. עבלין
18.8	20. שפרעם
17.9	21. שגב שלום
17.5	22. בענה
17.5	23. רהט
17.4	24. תל-שבע

⁹ משרד העבודה והרווחה (נתונים של אוגוסט 2002).

ההשלכות הכלכליות של התיקון המפלה לחוק הביטוח הלאומי

ההפליה בחלוקת כספי קצבאות הילדים על פי "בעל שירות מזכה" ברורה ושקופה כפי שעולה מהטבלאות הבאות המובאות בנייתו המוסד לביטוח לאומי באשר להשלכות הכלכליות של הצעת החוק. הטבלאות מבטאות את האפליה הנוצרת בעקבות הגדרת "בעל שירות מזכה" ברמת נקודות הזיכוי, וברמת סכומי הקצבאות המתקבלות על ידי המשפחות :

טבלה 1: נקודות קצבת ילדים לילד – התוכנית הכלכלית¹⁰

ינואר 2004 ואילך		יוני 2002 – דצמבר 2003		מספר ילדים
חסרי שירות מזכה	עם שירות מזכה	חסרי שירות מזכה	עם שירות מזכה	
0.77	0.96	0.68	0.85	1
0.77	0.96	0.68	0.85	2
1.53	1.91	1.35	1.69	3
3.10	3.88	2.74	3.42	4
3.83	4.79	3.39	4.23	5
3.83	4.79	3.39	4.23	כל ילד נוסף

טבלה 2: סכומי קצבות ילדים למשפחה (ש, לחודש)¹¹

הפסד חודשי למשפחה 2003		קצבה מוצעת ב- 2003		קצבה שאמורה להיות ב- 2003	מספר ילדים
"לא משרתים"	"משרתים"	"לא משרתים"	"משרתים"		
68	38	116	146	184	1
136	78	233	291	369	2
273	156	464	581	737	3
549	316	933	1,166	1,482	4
888	511	1,514	1,891	2,402	5
1,227	707	2,095	2,615	3,322	6

¹⁰ ראו: הערת שוליים מס. 1 לעיל, עמ' 9.

¹¹ שם, עמ' 10.

1,567	902	2,675	3,340	4,242	7
1,906	1,097	3,256	4,065	5,162	8
2,245	1,292	3,837	4,790	6,082	9
2,584	1,487	4,418	5,515	7,002	10

יש לציין, כי מספר המשפחות שיופלו בעקבות הגדרת הזכאות לקצבת ילדים על פי "בעל שירות מזכה" מגיע ל – 375,000 משפחות. מספר זה מהווה כמעט רבע מסך המשפחות המקבלות קצבת ילדים. הטבלה שלהלן מבהירה כי ככל שהמשפחה גדולה יותר, היא נמנית עם המשפחות המופלות על פי הגדרת הזכאות מכוח "שירות מזכה":

טבלה 3: מספר משפחות לפי גודל ולפי שירות "מזכה"¹²

משפחות חסרות שירות מזכה		מספר משפחות	גודל משפחה
אחוז מסה"כ	מספר		
23.8	223,634	936,205	סך הכל
14.5	47,790	329,584	1
17.1	48,639	283,440	2
31.0	52,352	168,876	3
41.8	32,612	78,018	4
53.6	19,581	36,532	5
56.8	10,579	18,625	6
55.9	11,812	21,130	+7

¹² שם, עמ' 11. הנתונים בטבלה זו הנם בהסתמך על המידע הראשוני שנתקבל מאת המוסד לביטוח לאומי, היינו לפי 223,634 משפחות שלא משרתות ולא 375,000 משפחות כפי שפורסם לאחרונה.